

GYTIS LUKŠAS

Ak, Juozaputi!

Su Zervynų atsiskyrėliu Juozu Apučiu dažniausiai bendraudavau telefonu. Kartais jis man paskambindavo, kartais aš. Jis skambindavo vakare, neretai visai vėlai, kai to nelauki. Paskui jau, tradiciškai rudenį, nuvažiuodavau pas jį į Zervynas. Ypač būdavo smagu važiuoti traukinuku, išlipti tokioje mažoje stotelėje. Aputis mane pasitikdavo ir eidavome per Dzūkijos smėliuką, kol pasiekdavome jo trobą. Akyse taip ir stovi ta troba ant stataus Ūlos skardžio. Jis yra pasakojęs, kaip trobą išigijo, kaip visi jį atkalbinėjo, kad nepirktų, nes ji, paties Juozo žodžiais, buvo panaši į pavargusį, lyg suklypusį gyvulį. Tas jos kraštas, kuris stovėjo ant skardžio, jau buvo gerokai žemiau, ir visi bijojo, kad troba vieną dieną nugarmės į Ūlą, nes skardis visą laiką byrėjo ir reikėjo jį tvirtinti. Bet Juozas pasakė, kad jis tą pavargusį padarą prikels. Po to daugybę metų užsispyręs, kruvinomis rankomis dirbo. Kai jau susipažino su vietiniais gyventojais, atsirado draugų, kurie padėjo, bet man liko įspūdis, tarsi jis pats savo petim trobą būtų parėmęs, ir jinai tebestovi. Paskui vos ne du dešimtmečius Aputis ant Ūlos kranto statė pirtį. Ir vėl – kada bekalbėdavome, apie ką bekalbėdavome, staiga matai, kad jo mintys nuklydę kitur. Klausiu, kur dabar esi? Sako: „O tu, rupūže, taigi man reikėjo paskambinti dėl pirtelės rąstų“ (ar dėl lentų, ar dar dėl ko). Vieta ten nepaprastai graži: apačioj srauniai tekanti Ūla, jos šniokštimas, kurį girdėdavau, kai sėdėdavome gonkelėse, o man truputį pagaugai eidavo, nes žinojau, kad Juozas mane vers maudytis. Ūlos vanduo kad ir karščiausią vasaros dieną labai šaltas – ten daug versmių. Prie pat kranto jau gilų, nėra kaip prisipratinti, iš karto – į šaltį. Po maudynių trindavomės tokiais šiurkščiais drobiniais rankšluosčiais iki raudonumo, tada šiek tiek pasišildydavome vietinės gamybos stiprinamaisiais gėrimėliais. Tokiame gatviniame kaime, kaip Zervynos, į kiekvieną naujai pasirodžiusį, nelabai pažįstamą žmogų visi žiūri, net praeidami sustoja, spokso. Jauti žvilgsnius pro langus. Kai dažnai ten ėmiau važinėti, stebinčių žvilgsnių gal ir sumažėjo. Aputis turėjo katiną, labai jį mylėjo (čia pasakojau apie gyvenimą jau po filmo „Mano vaikystės ruduo“, kai norėjome daryti dar kitą filmą). Atvažiuoju vieną kartą, žiūriu – gonkelėse, kur stovėjo suolai ir būdavo labai

patogu sėdėti ir arbatą gerti, dar kažkas įtaisyta. Pasirodo, Aputis gana aukštai padarė katinui ant tokios rankenos tupyklą, kaip stebėjimo aikštelę sumeistravo, kad katinas ten užliptų ir galėtų visus matyti. Taigi mus stebėjo ne tik Zervynų žmonės, bet ir Apučio rainis.

Kartą, kai tik pradėjau važinėti į Zervynas, ieškau Juozo ir niekur nerandu. Bet viskas atidaryta, suprantu, kad jis netoli, lyg girdžiu balsą. Paskui man praeinantys kaimo žmonės pradėjo rodyti pirštais į viršų, vos ne į dangų. Ogi žiūriu – sėdi Juozas ant stogo prie kamino, jį apsižergęs, ir kalba telefonu. Telefonas didžiulis, sunkus, panašus į karišką. Tada dar nebuvo nei mobiliųjų, nei retransliatorių. Nulipęs pasakojo, kad tai vienintelė vieta, kur geriausias ryšys, kad jis turi skambinti paneli į komutatorių, prašyti, kad sujungtų. Keistas aparatas, daugiau niekur tokio nemačiau. Sėdintis ant stogo ir rėkiantis, bandantis su Vilnium susikalbėti Juozas Aputis irgi yra lyg iš kūrybos, lyg koks jo novelių veikėjas. Tada aš įsivaizdavau, kad šitaip, užsikoręs ant stogo, jis ir man vakarais skambina. Gražūs būdavo tie rudenys, daug vaikščiodavome po miškus, kalbėdavome apie viską, pirmiausia, aišku, apie scenarijų naujam filmui. Kartais jis pokalbį staiga nutraukdavo ir sakydavo: „Tu pažiūrėk, rupūčke, ką jie daro?..“ Jis rodydavo man į plynės, iškirstus milžiniškus plotus: nebelieka miškų, daromas nusikaltimas, spekuliuojama mediena. Tai buvo skaudulus: žmonės, atgavę žemę, nesodino, nepuoselėjo miško, bet iš karto viską iškirsdavo (aš – šeimnininkas, ką noriu, tą darau) ir pardavinėdavo medieną. Likdavo baisūs tušti plotai, po kuriuos mes klampodavome, Aputis prisimindavo, kaip anksčiau ten būdavo gražu. Sakydavo: taip vieną dieną ir Lietuvą nukirsim, nes, nukirtę medžius, kažką savyje nugenėjam, liekam vis biednesni, vis plikesni. Svarstėm, kaip tai galima būtų sustabdyti, bet supratom, kad neįmanoma.

Buvo laikas, kai rasdavau jį tarp daugybės popierių, nes jam buvo pavesta vertinti jaunųjų autorių prozą. Vis galvodavau: jis – žemaitis, o tokios dzūkiškos emocijos. Gal gyvenimas Zervynose jį tokį padarė? Buvo kaip žiežirba, tas Juozas. Tai staiga šokinėja, laksto, rėkauja, kaip jam patiko koks jaunas rašytojas, skaito man garsiai kokį gabalėlį apsakymo ar novelės. Ir džiūgauja: „Matai, kaip parašė?! Kaip gerai! Ale sugalvok tu man, rupūčke!“ Tai trenkia rankraštį ant žemės: „Niekis! Visiška tuštuma!“ Nesuprasdavau, kaip jis spėja ir namą tvarkyti, ir pirtimi rūpintis, dar daug kitų darbų daryti, taurelę išlenkti su kaimynais, nuvažiuoti aplankyti netoli gyvenantį Levą Gutauską ir dar tuos rankraščius per-

skaityti. Klausdavau, gal trukdau, gal jau man išvažiuoti. Tada sakydavo: „Dalinimės, tu skaityk, paskui man pasakysi.“ Man tai buvo nuostabi proga paskaityti jaunųjų rašytojų kūrinį. Toks tuo laiku buvo mūsų buvimas kartu.

Pasakoju, sakau – Juozas Aputis. Bet iš tikrųjų galvoje tai – Juozaputis. Kai manęs klausdavo, kur važiuoju, sakydavau: pas Juozaputį. Nežinau, kas pirmas taip pasakė. Ar ne Virgilijus Čepaitis? O gal ir ne. Bet aš pirmą kartą išgirdau iš Čepaičio.

Negalėčiau dabar prisiminti mūsų pažinties pradžios. Tikriausiai tai buvo, kai aš perskaičiau jo novelių triptiką „Ak, Teofili!“ ir labai norėjau padaryti filmą. Tada mes ir susitikome. Filmui situacija buvo labai palanki. Mat kino studija tais laikais atrodė kaip koks didžiulis fabrikas ir turėjo vykdyti metų planą. O atsitikdavo taip, kad koks filmas sugriūna: ar režisierius prasigeria, ar tiesiog nepajėgia padaryti, netinka scenarijus ar nufilmuota medžiaga, parodyta redakcinei kolegijai. Tada reikia gelbėti studijos planą, nes, jei jis nebus įvykdytas, nukentės daugybė žmonių: negaus ne tik premijų, bet ir atlyginimų. Ir būtent tokiu momentu – jau buvo vidurys metų, gal gegužės mėnuo – kažkas sugriuvo. Reikėjo, kad skubiai iki metų pabaigos, iki gruodžio 31 dienos, būtų padarytas koks nors filmas, užkišta skylė. Pasiūlom su Juozu scenarijų (jis pats rašė) – viskas tinka, tik blogai, kad labai mažai laiko ir pasiruošimui, ir filmavimui. Ryžomės. Buvau dar pilnas energijos, turėjau bičiulių komandą, operatorių Joną Tomaševičių, su kuriuo pirmiausia ir pasitariau. Sako, jei pagausim už uodegos gražų lietuvišką rudenį, jei tu turėsi aktorius, tada gal ir įmanoma suspėti. Jau žinojau, kad Teofilį vaidins Algis Masiulis, bet nedrįsau jam skambinti: jis buvo žvaigždė, garsenybė, o aš – tik pradedantis darbus kine. Labai džiaugiausi, kai jis sutiko. Gal dėl to, kad filmavimo laikotarpis buvo neilgas. Nesunku buvo ir kitus aktorius surasti, bet įstrigau nerasdamas pagrindinio herojaus Beno. Ieškojau, ėjau į mokyklų vyresniąsias klases, žiūrėjau, stebėjau pamokose veidus, nepatikėdamas to darbo jokiems asistentams. Vis nerandu tokio, kokį įsivaizduoju, kokio norėčiau, kokį parašė Juozas Aputis. Mane jau visi gąsdino ir net grasino, kad turiu pagaliau apsispręsti, kas gi tą Beną vaidins. Kartą sėdėjau Karoliniškių kieme ant suolo, tuo metu pro šalį ėjo toks berniokas. Kažkas buvo ypatingo ar jo eisenoje, ar išvaizdoje. Pasivijau, pasikalbėjom, pakviečiau į bandymus ir supratau, kad jis ir yra mano Benas. Nesigailėjau nė minutės. Visa istorija filme prisipildė jo vidinių savybių, jis tapo kontrastu Teofiliumi, kurį vaidino Masiulis. Mes su Juozu po filmo net buvom sumanę

pratęsti Beno, jau suaugusio, gyvenimą: kas jam atsitinka, ar jis tampa panašus į Teofilį, ar gyvenimas jį irgi taip aplamdo, nes filme Teofilis sako: „Palauk, Benai, palauk. Bus ir tau, pamatysi...“ Buvom net dalį tokio scenarijaus parašę, tačiau nieko iš to neišėjo. Bet grįšiu dar prie „Teofilio“. Jau buvo aktoriai, daug galvojau, kaip jie turi atrodyti, kaip juos aprenkti. Ypač man buvo svarbus Teofilis, jo plevésuojantis apsiaustas, kaip jis eina. Ta skrybėlė, buvusio artisto įvaizdis, toks truputėlį sutirštintas: „štai kaip aš veržiausi į sceną – kaip bulius į areną“. Didesnę dalį filmo filmavome netoli Valkininkų geležinkelio stoties, Pamerkio kaime, šiek tiek – prie Trakų (tas scenas, kur didžiulis akmuo). Kaip dovana man buvo tas stebėtino gražumo ruduo, su rūkeliais toks. Negailėjome nei laiko, nei jėgų, be jokių laisvadienių labai greit nufilmavom. Paskui paaiškėjo, kad tai – greičiausiai nufilmuotas Lietuvos kino studijos filmas. Suspėjom, buvom pagirti, ir filmą gerai priėmė. Tiesa, bandė kibti prie kai kurių Masiulio monologų, bet aš įžūliausiai sakydavau: „Nieko negaliu padaryti. Čia Čechovas. Aš negaliu kupiūruoti Čechovo.“ Visa atsakomybė ir liko Čechovui, visi samprotavimai: „Gyvenime, vyručiai, kažkas už mus viską sprendžia ir daro, mums belieka tik paklusniai linguoti galvom. Mes manom, kad patys sprendžiam savo likimą, bet ne-e-e, kažkas kitas nusprendžia. Nebegaliu daugiau šito pakęsti.“ Tokios vietos galvojantiems žmonėms tuo metu keldavo minčių apie panašias gyvenimo aplinkybes, kurios mus visus supo. Filmas buvo kuriamas už Centrinės televizijos pinigus, jį turėjome pateikti įgarsinę rusų kalba, nes jis buvo skirtas rodyti visoje Tarybų Sąjungoje. Bet buvo padaryta išimtis ir leista dar papildomai panaudoti pinigų, įgarsinti filmą ir lietuviškai. Kitų televizijai skirtų filmų taip ir nėra lietuviškai. Aputis, parašęs scenarijų, visiškai nesikišo į filmavimą. Jis pažiūrėjo užbaigtą filmą, supratau, kad patiko, jo veidas buvo toks šviesus. Ne kartą įvairiuose prisiminimuose ar interviu jis kalbėjo apie filmą, su malonumu jį žiūrėdavo, važiuodavo su manimi į susitikimus su žiūrovais. Ypač jam patiko Teofilis. Bet ir Benas. Mums kalbantis ir svajojant, kaip pratęsti darbus, jis vis prisimindavo, kaip smagiai viskas buvo padaryta.

Dar viena emocija, kurią labai branginu. Kaip minėjau, tame filme pirmą kartą susidūriau su Masiuliu kaip su aktoriumi, o jis buvo žinomas jau ne tik Lietuvoje, vaidinęs garsiuosiuose Žalakevičiaus filmuose, daugybėje filmų Rusijoje. Kartą – jau filmo premjeros praėję, jau jis parodytas per centrinę televiziją – buvo kokia antra valanda nakties, kai suskambėjo telefonas, išgirdau Masiulio balsą. Jis skambino iš Krymo, kur filmavosi. Masiulis nežiūrėdavo į

laikrodį, kai jam reikėdavo žmogui ką nors pasakyti, jis negalvodavo, ar patogu kitam jo klausytis, ar ne. Taigi Masiulis sako: „Tai va. Jeigu tau kada nors reikės tokio artisto Algio Masiulio, pasakyk, ir aš kaip mat prisistatysiu.“ Man, pirmą kartą dirbusiam su tokiu aktoriumi, tai buvo didžiulis pagyrimas. Žinojau, kad jis atsisakydavo daugelio vaidmenų, rinkdavosi režisierius. Po to jis patylėjo ir sako: „Vaikeli tu vaikeli, žinai, ką tu padarei? Tu įtikinai, kad aš, kaip artistas, galiu suvaidinti kai ką daugiau, ne tik intelektualų fašistą.“ Ir padėjo ragelį. Ta frazė man turbūt svarbesnė už visus kritikų parašymus. Masiulis laikėsi savo žodžio. Po to jį filmavau „Vasara baigiasi rudenį“. Su juo dirbti oi, kaip nelengva, bet įdomu ginčytis, pyktis, ieškoti kiekvienos frazės; keisti, perrašinėti sakinius, kad jie taptų autentiški, lyg iš Masiulio burnos išėję; derinti kiekvieną judesį, atsisėdimą, kalbėjimą per petį. Paskutinį Masiulio jubiliejų šventėme Kauno teatre. Masiulis nenorėjo, kad ten būtų kino – nė vieno filmo fragmento, nei Žalakevičiaus, nei rusų, išskyrus du: „Mano vaikystės ruduo“ ir „Vasara baigiasi rudenį“. Pasakė: „Va, čia gal aš ką nors ir padariau.“ Mes su Juozu tuo laiku Zervynose ir Vilniuje dar rašėme, siūlėme. Geriausiai atsimenu mūsų vargus su scenarijumi, kurį tada buvom pavadinę „Artėjimas“. Norėjome papasakoti apie kaimo inteligentus, mokytojus, apie tai, kaip jie priversti apsimetinėti, meluoti. Bet kai kurie iš jų, kaip kokie jonvabaliai, buvo šviesuliai, padėję vaikams atskirti tiesą nuo melo. Rašėme scenarijų, žinodami, kas vaidins, personažus vadinome tų aktorių pavardėmis: Masiulis, Bagdonas, Kunavičius, Gabrėnaitė. Taip daug geriau gali įsivaizduoti būsimą filmą. Bet filmo nebuvo, dabar net sunku pasakyti, kodėl. Netiko scenarijus, buvo sakoma, kad pernelyg minoriškas, kad nėra jokio optimizmo. Ten centre meilės istorija, vaizduojamas aputiška suvokiamas to meto kaimo ar mažyčio miestelio gyvenimas. Aputis man, tegu kartais ir moralizuojantis, yra didelis detalės meistras, labai čechoviškas autorius. Jis yra sakęs: „Visi vis laukia kokių nors svarbių įvykių, didelių sukrėtimų, kurie pakeis gyvenimą, o iš tikrųjų viską keičia vos pastebima smulkmena, vienas nelaiku ir ne vietoj arba priešingai – laiku ir vietoje, kai jau nebebuvo galima tylėti, pasakytas žodis. Lygiai kaip prikrautą rąstų vežimą gali apversti mažytis akmenėlis, pakliuvęs po vienu iš ratų, taip ir mūsų gyvenimą gali pakeisti mažytė smulkmena.“ Skaitydamas vėl iš naujo jo kūrinis, matau, kad jis remiasi mažyte detale. Darant filmą, man įdomu kaip per kokią papildinamąją stiklą tyrinėti žmonių sieloje vykstančius pakitimus. Todėl suprantama, kad man liko artimas Juozas Aputis, jo įsižiūrėjimas į personažą. Nors Aputis pats parašė filmo

„Mano vaikystės ruduo“ scenarijų, bet mes apie daug ką kalbėjomės, įsivaizdavom scenas, personažus, aptarinėjom, kas filmui netinka, ką reikia sujungti. Triptikas „Ak, Teofili“ gana didelis, buvo galima padaryti vos ne tris filmus, o reikėjo tik valandos su trupučiu, tai turėjom daryti atranką. Todėl tarėmės, aš sakiau savo pageidavimus, Juozas juos priėmė, mudu gražiai sutarėm. Gal todėl, kad tai, kas svarbiausia, pats branduolys, buvo mums abiem vienodai brangus, dėl kai kurių dalykų buvo galima tartis, kai ko atsisakyti. Mūsų bendravimas nebuvo idilija (jau sakiau, Juozas – kaip degtukas), bet vis tiek susitarėm, radom tinkamus žodžius, epizodus, juos išrikiavom, net filmuodamas aš dar tariausi ir sakydavau, ypač dėl Masiulio, kad jis negali kalbėti tų žodžių, kuriuos mes jam parašėm. Tai, sakydavo Aputis, tegu kalba kitus, tu jam parašyk tokius, kurie jam tiktų. Ne visi autoriai taip leidžia. Toks sutarimas labai pagelbėjo. Filmo operatorius Jonas Tomaševičius paskui sakė: „Aš tiek daug filmų jau dariau, o šitą žiūriu ir atrodo, tarsi mes jį per vieną dieną būtume nufilmavę, toks kaip vienu atsikvėpimu padarytas.“ Malonu tai girdėti. Gaila, kad mes su Juozu nespėjome daugiau padaryti.

Dabar man atrodo, kad per retai buvodavau pas jį. Buvo ir priežastis, kodėl bijojau ilgiau ir dažniau ten būti: ten reikėjo gerti, beveik būtinai. Visi aplinkui tai darė, o aš daug gerti niekada negalėjau. Man būdavo liūdna žiūrėti, kaip gerdami žmonės pasikeičia. Ateidavo ir išeidavo kažkokie vietiniai. Aputis turėjo keletą, tačiau nedaug artimų draugų, kurie padėjo ir grytelę atstatyti, ir šiaip su juo bendraudavo. Kartais jis pažadindavo mane naktį ir mes tokiomis proskynomis lėkdavome jo žiguliuku pas Gutauską. Jam norėdavosi pabendrauti su Levuku. O Levukas irgi nieko prieš. Stovi tarpdury, šviečia su tokia lempa. Taip man ir išlikęs jo: „A, tai čia jūs atvažiatot? Tai gerai. Bonkela yra.“ Toks va ten gyvenimas buvo. Ir kaip į kokį medį neatsitrenkdavom, kaip kokio žvėries nepartrenkdavom? O gal ir visaip įvykdavo, man nežinant. Ir aš turėjau kelis kartus lėkti. Ir tie lėkimai naktį irgi išliko mano atmintyje. Jie nereiškė kokio nors tuščio kvailiojimo. Daugiau buvo skausmo, to, kas nepasakyta, ir ką, išgėrus vieną kitą taurelę, galima garsiai išrėkti. Išgėręs Juozas pasikeisdavo. Lyg būtų pralaužtos kokios užtvaros, užtvankos. Tada toks pyktis, tokia pagieža, kurie įvardyti jo triptike ir ne tik ten. Ir kai kuriuose interviu yra sakęs: „Et, sukišt visus į patranką ir iššaut į mėnulį.“ „Teofilyje“ jis taip kalba apie moteris, atseit jos visos tokios. Ne šiaip sau jis kalba. Jo asmeninis gyvenimas buvo sudėtingas, labai skaudus, pilnas begalinio sąžinės graužimo,

kaltės jausmo. Apie Juozą Aputį galiu pasakyti: tai buvo žmogus, kuris, pabėgęs į Zervynas, visą laiką laukdavo. Visas jo gyvenimas ten buvo laukimas. Rašydavo ir laukdavo, ir man taip sakydavo: „Dešimt kartų per dieną aš žiūriu, ar kas pas mane neateina.“ Sakau: „Juozai, ko tu lauki?“ „O vat, nesakysiu.“ Bet jis tikrai laukdavo. Vienu metu laukdavo konkrečios moters, kuri atvažiuodavo. Paskui jau nebeatvažiuodavo. O jis vis laukdavo. Kaip stebuklo, kaip tos mažytės smulkmenos. Ir vis sakydavo: „O vat, jeigu ji atvažiuotų, žinok, viskas mano gyvenime pasikeistų. Žinok, negerčiau nė lašo.“ Jos laukdamas, manydamas, kad ji atvažiuos, jis iš anksto negerdavo nė lašo. Bet ji nebeatvažiuodavo. Kartais laukdavo bet ko. Sakydavo: „Ir tavęs, rupūčke, laukiu. Jau kai žinau, kad atvažiuosi, kai jau susikalbam, taigi laukiu.“ Šalia skaitymų, rašymų (o parašė jis ten daug, buvo sau labai negailestingas), šalia laukimo, dar buvo kiti darbai. Juozas, kaip ir Granauskas, turėjo auksines rankas. Visi dabar žino, kad, kai Romas Granauskas jau nebeturėjo sveikatos, savo įrankių kolekciją padovanojo ne kam kitam, o Juozui Apučiiui. Ten buvo dildės, kampainiai, visokie varžtai, obliai – nuostabus medžio darbams skirtų įrankių rinkinys. Vieną dieną atvažiauvau pas Aputį (jam jau nedaug bebuvo likę), jis man neberodė jokių rankraščių, o nuvedė į seklyčią, kurios nekūrendavo, ten parodė senas skrynias, spintas. Jis buvo užsiėmęs senovinių baldų restauravimu, tuo labai džiaugėsi ir didžiavosi, norėjo, kad pagirčiau, atkreipčiau dėmesį į kiekvieną kampelį: „Pažiūrėk, kaip gražiai suleistas kampas, matai, kaip susiėjo: uodas snapo neįkištų. Su Romo įrankiais padariau.“ Jis vis daugiau tam darbui skyrė laiko, vis svarbiau jam tai buvo. Dalis tų baldų jo gryčioje buvo stovėję metų metais, paskui jau ir vietiniai atnešdavo, kad sutvarkytų. Dalį jis iš jų pirkto, sako, jie išmeta, prašau man parduoti, gražus daiktas.

Ko aš nuoširdžiai pavydėjau tiems keliems savo draugams: ir Romui, ir Juozui, ir Marcelijui? Dar Rimui Šaveliui. Dar Strielkūnui, kurį irgi šiek tiek pažinau. Jie labai vienas kitą mylėjo ir gerbė. Granauskas, klausiamas, kas geriausias Lietuvos rašytojas, sakydavo: „Tai žinoma, kad aš.“ Paskui patyli ir priduria: „Na, dar Juozas Aputis, dar Šavelis.“ Paklausi Apučio, Aputis mini Granauską, Šavelį. Paklausi Šavelio, jisai sako: „Granauskas, Aputis, o šiaip – dar Strielkūnas.“ Kartą atvažiuoju pas Juozą ir randu jį įniršusį, geriantį, viską mėtantį. Klausiu, kas atsitiko. „Kas atsitiko?! Kas atsitiko?! Ėmė ir parašė! Tai ką man dabar daryt?! Ką mums visiems dabar daryt po šitos knygos?!. Taigi mes nieko daugiau rašyt nebegalim, nes jis jau viską parašė ir parašė taip, rupūčke, kad mums nebėr ką

veikti literatūroje!“ Nežinau, ar jo kalboje buvo pavydo, bet tada mačiau pykčiu pridengtą džiaugsmą, kad Granauskas parašė romaną *Rūkas virš slėnių*. Mačiau: jis rėkia, bet ir juokiasi. Jiedu su Granausku žinojo vienas kito vertę, gerbė vienas kitą ir mylėjo. Kine retai kas pasidžiaugia kito sėkme. Todėl man gražu, kad literatūroje yra kitaip, bent iš šalies taip atrodo. Turbūt aš idealizuoju.